

nidi

inhoud

- 1 Van Beesel tot Voorne aan Zee:
Twee eeuwen gemeentegrenswijzigingen
- 5 Wat doet veel verhuizen met het
welbevinden van mbo-studenten?
- 8 Heeft corona de verdeling van zorgtaken
op z'n kop gezet?

Foto: Ton Nollens / Flickr

Van Beesel tot Voorne aan Zee: Twee eeuwen gemeentegrenswijzigingen

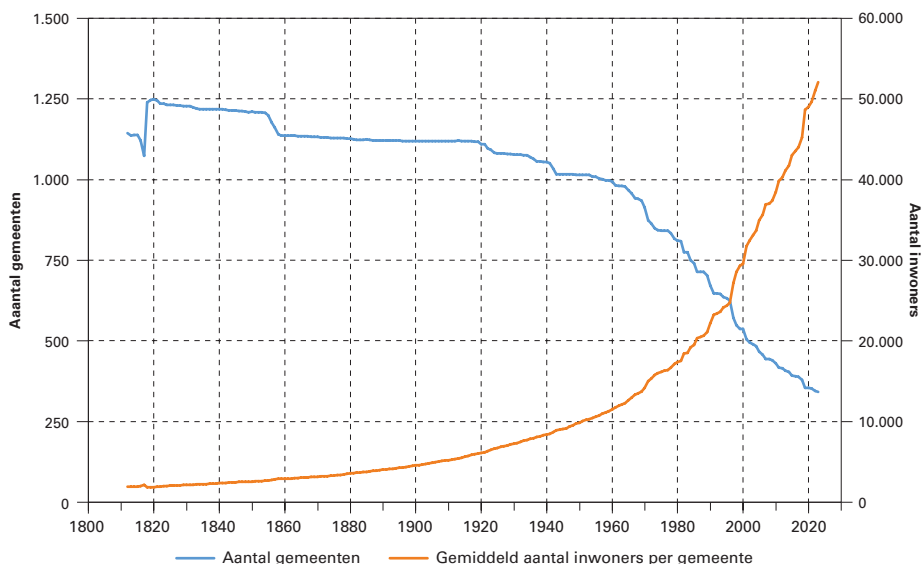
PETER EKAMPER & WILLEM VERMEULEN

Sinds de invoering van de gemeente als lokale bestuursvorm kent Nederland een lange geschiedenis van gemeentelijke herindelingen en gemeentegrenswijzigingen. Maar hoe oud zijn onze gemeenten en gemeentegrenzen eigenlijk? Dit artikel brengt twee eeuwen aan grenswijzigingen in kaart, van de oudste gemeenten Beesel en Zandvoort, die al meer dan 200 jaar onveranderd zijn, tot aan de jongste gemeente Voorne aan Zee.

Per 1 januari 2023 telt Nederland nog maar 342 gemeenten. In Zuid-Holland zijn Brielle, Hellevoetsluis en Westvoorne samengevoegd tot een nieuwe gemeente Voorne aan Zee. Deze bestuurlijke verandering op het eiland Voorne-Putten is de meest recente van een lange reeks gemeentelijke herindelingen en gemeentegrenswijzigingen (zie kader bladzijde 2). Voor het grootste gedeelte van Nederland start deze reeks gemeentelijke herindelingen na 1 januari 1812. Nadat in de Franse tijd vanaf 1795 al gemeenten werden ingevoerd in het zuiden van het land, deelde het Franse Keizerrijk van Napoleon per 1 januari 1812 ook het laatste gedeelte van het huidige Nederlandse grondgebied systematisch op in gemeenten. Met een keizerlijk decreet dat op 21 oktober 1811 werd uitgevaardigd kwam er een einde aan een lappendeken van lokale bestuurseenheden. Voortaan bestond Nederland uit 1144 gemeenten, en niet uit steden met eigen stedelijke besturen, of een platteland dat bestond uit ambachten, rechtsgebieden met aan het hoofd een schout, en heerlijkheden waar de heerlijke rechten van de eigenaar golden.

Nadat de Fransen eind 1813 werden verdreven uit Nederland, bleven gemeenten als bestuurlijke laag bestaan. Toch werden er veel aanpassingen gedaan aan de Franse

Figuur 1. Aantal gemeenten en gemiddeld aantal inwoners per gemeente in Nederland, 1812-2023

Noot: exclusief Caribisch Nederland.

Bron: CBS StatLine, Van der Meer en Boonstra (2011) en Boonstra (2007) [eigen bewerking].

gemeentelijke indeling, waarbij er vaak werd teruggegrepen op de grenzen die bestonden voor de Franse tijd. In Friesland betekende dit dat het aantal gemeenten in 1816 meer dan halveerde (van 93 naar 48 gemeenten) nadat de opsplitsing van de grote plattelandsgemeenten ongedaan werd gemaakt. In andere gebieden werden in de jaren 1817 en 1818 juist de verdwenen grenzen van kleinere oude ambachten en heerlijkheden weer hersteld, vooral in Zuid-Holland (101 gemeenten meer), Noord-Holland (44 meer) en Utrecht (43 meer). Door deze gemeentelijke herindelingen en gemeentegrenswijzigingen telde Nederland in 1820 het hoogste aantal gemeenten ooit: 1249.

Hoewel het aantal gemeenten sinds 1820 voortdurend afneemt (zie figuur 1), is dit tot 1960 een vrij geleidelijk proces. In deze 140 jaar zijn er slechts drie perioden waarin een groter aantal gemeenten verdwijnt. Allereerst gaat het om de periode 1854-1857, waarin 71 gemeenten verdwijnen omdat deze gemeenten minder dan 25 meerderjarige belastingplichtige mannelijke inwoners hebben: het minimaal aantal benodigde kiezers volgens de dan net ingevoerde gemeentewet van Thorbecke (1851). Zowel rond 1920 als rond 1940 worden er weer relatief veel gemeen-

ten opgeheven, vooral als gevolg van de uitbreiding van een aantal steden: Eindhoven in 1920, Amsterdam in 1921 en Rotterdam in 1941. In totaal worden dan 102 gemeenten opgeheven.

Bestuurlijke schaalvergroting

Vanaf 1960 neemt het aantal gemeenten steeds sterker af, omdat er steeds meer nadruk wordt gelegd op bestuurlijke schaalvergroting. Er wordt gestreefd naar het aanpassen van de bestuurlijke organisatie aan de steeds meer gemeentegrensoverschrijdende schaal van de ruimtelijke ordening en de versnelling van de verstedelijking. Streek voor streek vinden er gemeentelijke herindelingen plaats. Op deze manier verdwijnen er in de jaren 60 en 70 uiteindelijk 183 gemeenten in onder andere Zeeland, delen van Noord- en Zuid-Holland en noordwest Overijssel. Ook in de jaren 80 en 90 werd deze trend voortgezet om de lokale bestuurslaag verder te versterken. Naast het opnieuw herindelen van Zeeland daalt het aantal gemeenten door grootschalige herindelingen in de provincies Friesland, Groningen en Drenthe, Zuid-Holland, grote delen van Noord-Brabant en delen van Limburg met 274.

Waar herindelingen vroeger vaak van bovenaf werden opgelegd, is het huidige beleid er meer op gericht dat herindelingen alleen plaatsvinden met goedkeuring van de gemeenten zelf. Toch hebben er de afgelopen twintig jaar over vrijwel het hele land diverse herindelingen plaatsgevonden. Eerst in achtereenvolgens grote delen van Gelderland en Overijssel, Zeeuws-Vlaanderen, grote delen van Limburg, Utrecht en Noord- en Zuid-Holland en relatief recent opnieuw in Groningen en Friesland. Door al deze herindelingen is het aantal gemeenten sinds 2000 verder gedaald met 195 tot het huidige aantal van 342 gemeenten. Er zijn nog maar weinig gemeenten die nooit betrokken zijn geweest bij een herindeling, zoals ook te zien is in figuur 2.

Door deze bestuurlijke schaalvergroting en daarnaast een verachtvoudiging van de bevolking van Nederland, is het karakter van Nederlandse gemeenten tussen 1812 en 2023 overigens behoorlijk veranderd. Zo zijn er eigenlijk geen kleine gemeenten meer. Waar er in 1812 nog meer dan 500 gemeenten waren met minder dan 1.000 inwoners, is dat er nu nog maar één:

HERINDELINGEN, GRENSWIJZIGINGEN EN GRENSCORRECTIES

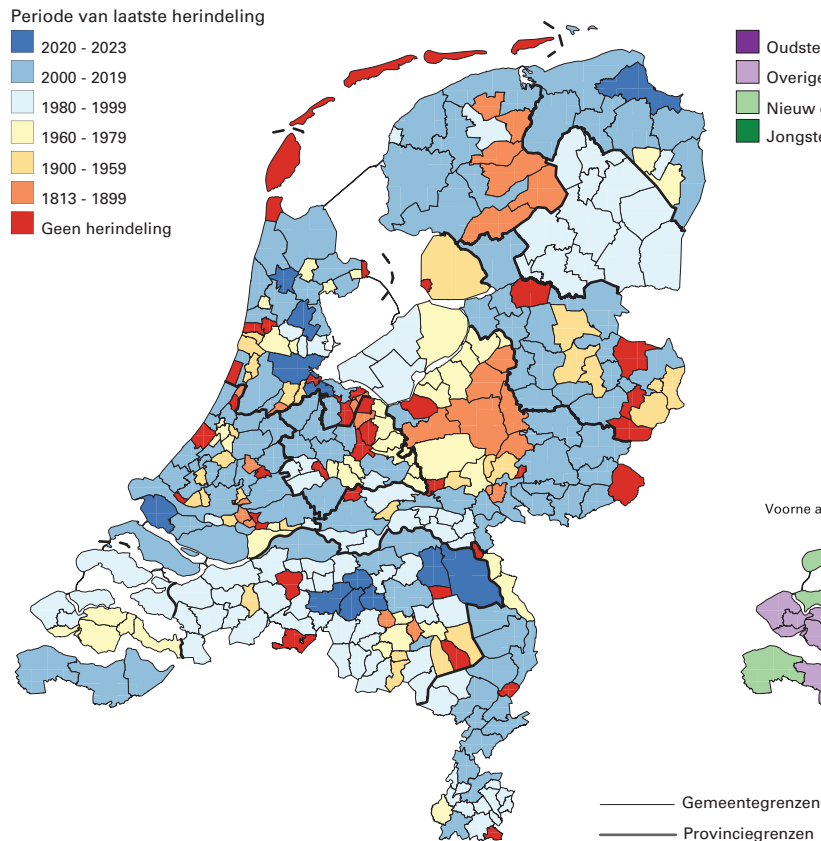
Bij een gemeentelijke *herindeling* wordt minimaal één gemeente opgeheven en samengevoegd met een bestaande gemeente of opgenomen in een nieuw gevormde gemeente; bij een *grenswijziging* worden er geen gemeenten opgeheven of nieuw gevormd, maar wordt het grondgebied van gemeenten zodanig gewijzigd dat het inwoneraantal van minstens één betrokken gemeente met minimaal tien procent toe- of afneemt; bij kleinere grenswijzigingen is sprake van een *grenscorrectie* (Ministerie van BZK, 2020).

De eerste systematische indeling van gemeenten voor heel Nederland werd per 1 januari 1812 van kracht en vormt daarmee het startpunt van de in dit artikel beschreven geschiedenis van gemeentelijke herindelingen en grenswijzigingen. Hoewel sommige gemeenten

in de beginperiode nog niet bij Nederland hoorden (zoals het toen Pruisische Tegelen), hebben de gepresenteerde gegevens betrekking op alle gemeenten die hebben bestaan op het huidige Nederlandse grondgebied. De eilanden in Caribisch Nederland, die sinds 2010 de status van bijzondere gemeente hebben, zijn niet meegeteld.

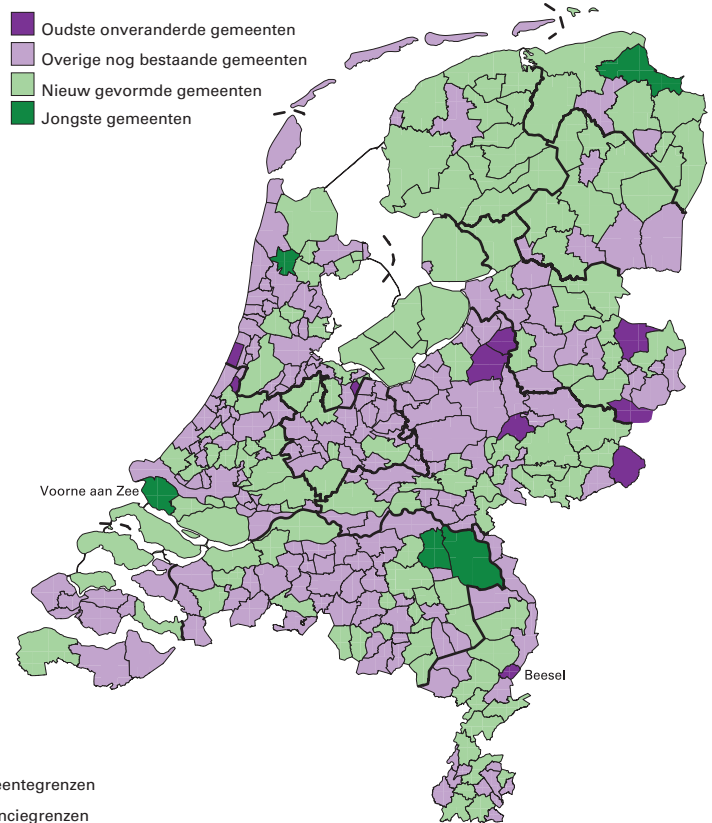
Als gegevensbronnen zijn gebruikt het *Repertorium van Nederlandse gemeenten vanaf 1812* (Van der Meer en Boonstra, 2011), de jaarlijkse geografische gemeentelijke kaartbestanden *NLGis shapefiles* (Boonstra, 2007) en van het Centraal Bureau voor de Statistiek het StatLine-bestand *Gebieden; overzicht vanaf 1830* en de historische *Gemeentelijke documentatiebestanden*.

Figuur 2. Gemeentelijke indeling van Nederland per 1 januari 2023 met gemeenten naar meest recente jaar van betrokkenheid bij een gemeentelijke herindeling

Noot: Gemeenten waar geen of uitsluitend beperkte grenscorrecties hebben plaatsgevonden zijn ingedeeld in de categorie "geen herindeling".
Bron: CBS StatLine en Van der Meer en Boonstra (2011) [eigen bewerking].

Figuur 3. Gemeentelijke indeling van Nederland per 1 januari 2023 met de tien oudste gemeenten met hun huidige nog bestaande gemeentegrenzen, overige nog bestaande gemeenten en nieuw gevormde gemeenten sinds 1812

Noot: Alle paars-gekleurde gemeenten bestonden al ten tijde van de eerste systematische gemeentelijke indeling van Nederland in 1812. Alle groen-gekleurde gemeenten zijn pas later gevormd door gemeentelijke herindelingen of inpoldering. De oudste gemeenten zijn vóór 1900 voor het laatst veranderd. De jongste gemeenten zijn na 2020 gevormd.
Bron: CBS StatLine, CBS Historische collectie, Van der Meer en Boonstra (2011) en Boonstra (2007) [eigen bewerking].

Schiermonnikoog. Ook zijn de stedelijke gemeenten enorm gegroeid. Terwijl er in 1812 maar 16 gemeenten waren met meer dan 10.000 inwoners en alleen Amsterdam meer dan 100.000 inwoners had, hebben nu 330 van de 342 gemeenten meer dan 10.000 inwoners, en 32 gemeenten zelfs meer dan 100.000 inwoners. Een gemeente is nu verantwoordelijk voor gemiddeld 52.000 mensen, wat zorgt voor heel andere uitdagingen dan het gemiddelde aantal van 1.900 inwoners die een gemeente in 1812 telde (zie figuur 1).

Kleine veranderingen

Veel van de veranderingen aan de gemeentegrenzen die hebben plaatsgevonden zijn echter veel minder ingrijpend. Doordat het soms praktischer of logischer is als een stuk land bij een andere gemeente hoort, vinden er vaak grenscorrecties plaats. In combinatie met de grotere herindelingen, betekent dit dat er van de 203 huidige gemeenten op het vaste land die ook al in 1812 bestonden er 193 gemeenten zijn waar sinds de twintigste eeuw de grenzen nog veranderd zijn (zie figuur 3). In Huizen, Noord-Holland, is deze verandering al behoorlijk lang geleden; de gemeente kreeg er voor het laatst in 1942 een stukje grondgebied bij ten koste van het toenmalige Openbaar Lichaam Zuidelijke IJsselmeerpolders. Maar de uitbreiding van Amsterdam in 2022 met de gemeente Weesp zal bij veel inwoners nog vers in het geheugen liggen. Hoewel de door getijdenwerking duidelijk

veranderende grenzen van de Waddeneilanden zich de afgelopen twee eeuwen niet altijd hebben vertaald in formele grenswijzigingen, vinden er zelfs daar officiële wijzigingen plaats. Doordat Schiermonnikoog langzaam naar het oosten opschuift, moesten bijvoorbeeld in 2006 en 2021 aanpassingen worden gedaan aan de provinciegrens tussen Friesland en Groningen.

Foto: dewkort / Pixabay

Gemeenten met de oudste nog steeds bestaande gemeentegrenzen

Nr.	Gemeente	Provincie	Datum*
1	Beesel	Limburg	17-02-1800
2	Zandvoort	Noord-Holland	25-02-1813
3	Haaksbergen	Overijssel	19-09-1814
4	Laren	Noord-Holland	01-05-1817
5	Epe	Gelderland	01-01-1818
	Heerde	Gelderland	01-01-1818
7	Tubbergen	Overijssel	01-07-1818
8	Lisse	Zuid-Holland	11-07-1855
9	Brummen	Gelderland	01-01-1863
10	Winterswijk	Gelderland	22-08-1879

* Datum van laatste grenswijziging.

Oudste grenzen

De Waddeneilanden buiten beschouwing gelaten, zijn er tien gemeenten in Nederland die nog exact dezelfde grenzen hebben als in 1900 (zie tabel). De grenzen van drie gemeenten, Winterswijk en Brummen in Gelderland en Lisse in Zuid-Holland, zijn voor het laatst gewijzigd in de tweede helft van de 19de eeuw. Van een vijftal andere gemeenten, Epe en Heerde in Gelderland, Haaksbergen en Tubbergen in Overijssel en Laren in Noord-Holland, zijn de grenzen voor het laatst gewijzigd in de periode 1814-1818 toen er veel aanpassingen zijn gedaan aan de Franse gemeentelijke indeling. Alleen de gemeente Beesel in Limburg heeft heden ten dage nog steeds dezelfde grenzen als op 1 januari 1812. Beesel heeft zelfs nog precies de grenzen die op 17 februari 1800 werden vastgesteld. Voor die tijd bestond de grens tussen Beesel en het naburige Belfeld nog niet. Beide plaatsen deelden namelijk al eeuwenlang een schepensbank (een rechterlijk college) en werden eind 18de eeuw omgevormd tot één gemeente. Waar Belfeld in 2001 opging in de gemeente Venlo, bleef Beesel al die tijd een zelfstandige gemeente.

Voor de wat betreft gemeentegrenzen op één na oudste gemeente Zandvoort ligt de geschiede-

nis van de gemeentegrenzen, en in het bijzonder de zuidgrens, iets ingewikkelder. Waar de noord- en oostgrens van Zandvoort op initiatief van de toen aangrenzende heerlijkheden al formeel werden vastgesteld in 1729, bleef de zuidgrens van Zandvoort lange tijd onduidelijker. De grens werd op kaarten meestal wel afgebeeld als een min of meer rechte lijn door het duinengebied tussen Noordwijk en Zandvoort, maar pas tussen november 1812 en februari 1813 werd de zuidgrens door het kadaster definitief vastgesteld als een kaarsrechte lijn. In het midden van de 19de eeuw was er nog wel enige bestuurlijke verwarring over het precieze verloop van de grens omdat een van de grenspalen in het duinengebied iets te noordelijk geplaatst bleek te zijn. De oorspronkelijk vastgestelde grens werd echter gehandhaafd.

Tot slot

Beesel en Zandvoort zijn met hun meer dan twee eeuwen oude ongewijzigde gemeentegrenzen grote uitzonderingen in de Nederlandse gemeentegeschiedenis. Door de jaren heen zijn er veel gemeentelijke herindelingen en gemeentegrenswijzigingen geweest – met de daarbij behorende lokale debatten, uitdagingen en mogelijkheden. Het feit blijft dat bijna 40 procent van alle huidige gemeenten nog niet bestond ten tijde van de invoering van de gemeente als bestuurlijke eenheid in 1812. Dit is een consequentie van een voortdurende trend van bestuurlijke schaalvergroting, gericht op het versterken van de bestuurskracht van gemeenten. Ook de afgelopen 25 jaar zijn nog de grenzen van een derde van alle gemeenten in Nederland veranderd, en het lijkt er op dat dit proces van veranderingen ook de komende decennia gestaag door zal blijven gaan.

Peter Ekamper, NIDI-KNAW / Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: ekamper@nidi.nl

Willem Vermeulen, NIDI-KNAW / Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: vermeulen@nidi.nl

Kadastrale kaart 1811-1832: verzamelplan Beesel, Limburg / RCE Beeldbank

LITERATUUR:

- Beeckman, D. en R. de Bie (2005), Een eeuw gemeentelijke herindelingen. *Bevolkingstrends*, 53 (2), pp. 63-64.
- Beekink, E. en P. Ekamper (1999), De grenzen verlegd: twee eeuwen herindeling Nederlandse gemeenten. *Demos*, 15 (6), pp. 41-44.
- Meer, A. van der en O. Boonstra (2011), *Repertorium van Nederlandse gemeenten vanaf 1812*, 2de editie. DANS Data Guide 2, Den Haag: DANS.
- Mulken, W. van (1992), Inventaris van de archieven der gemeente Beesel, 1644-1933. Maastricht.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2020), Handboek gemeentelijke herindeling; stappen, bouwstenen en kaders voor het herindelingsproces. Den Haag: Ministerie van BZK.

Wat doet veel verhuizen met het welbevinden van mbo-studenten?

JUUL HENKENS

Verhuizen is een belangrijke gebeurtenis die het leven en de sociale relaties van jongeren kan beïnvloeden. Zijn jongeren die tijdens hun schooltijd verhuizen minder tevreden met hun leven? En ervaren zij minder steun van hun vrienden of gezin dan jongeren die niet verhuizen? Onderzoek onder mbo-studenten laat zien dat jongeren die veelvuldig verhuisd zijn tijdens hun middelbareschooltijd minder tevreden zijn met hun leven en minder steun vanuit vrienden en gezin ervaren dan jongeren die niet zijn verhuisd in deze periode.

Verhuizen is een gebeurtenis in het leven die relatief veel jongeren meemaken. Ook al zijn het de ouders die de beslissing nemen om te gaan verhuizen, de kinderen moeten wennen aan een nieuw huis of nieuwe buurt, nieuwe vrienden maken en wellicht hun weg zien te vinden op een nieuwe school. Deze veranderingen kunnen van invloed zijn op zowel hun welbevinden als op hun sociale relaties. Door een verhuizing kunnen vriendschappen verloren gaan of bemoeilijkt worden. Maar niet alleen relaties met vrienden worden beïnvloed. Vaak brengt een verhuizing stress met zich mee en kunnen hierdoor ook relaties binnen het gezin op scherp worden gezet.

Voor al voor jongeren, voor wie relaties met vrienden extra belangrijk zijn, kan een verhuizing een negatief effect hebben op het welbevinden. Zo heeft wetenschappelijk onderzoek laten zien dat jongeren die (veel) verhuisd zijn, vaker probleemgedrag vertonen, sociaal-emotionele problemen hebben of het slechter doen op school. Ook hebben jongeren die veelvuldig verhuizen kleinere sociale netwerken dan jongeren die niet zijn verhuisd. Jongeren die veelvuldig verhuizen tijdens hun middelbareschooltijd lijken dus een kwetsbare groep te vormen.

Er zijn echter nog wat open vragen rond dit vraagstuk. Ten eerste is het niet duidelijk of verhuizende jongeren ook echt minder tevreden zijn met hun leven dan vergelijkbare jongeren die niet verhuizen. En of ze zelf ervaren dat ze minder goede relaties hebben met vrienden of gezinsleden. Het is belangrijk om dit te onderzoeken omdat welbevinden en goede relaties met vrienden en het gezin belangrijk zijn voor een gezonde ontwikkeling naar volwassenheid. Een tweede reden om dit te onderzoeken hangt samen met het feit dat veelvuldig verhuizen niet in alle gezinnen even vaak voorkomt. Het zijn vaak jongeren uit kwetsbare, instabiele gezinnen die veelvuldig verhuizen, waardoor de sociale ongelijkheid versterkt kan worden.

Mbo-studenten

Om een redelijk homogene groep jongeren onder de loep te nemen is ervoor gekozen om onderzoek plaats te laten vinden onder mbo-studenten (zie kader). Jongeren die een mbo-opleiding volgen worden vaak onderbelicht in

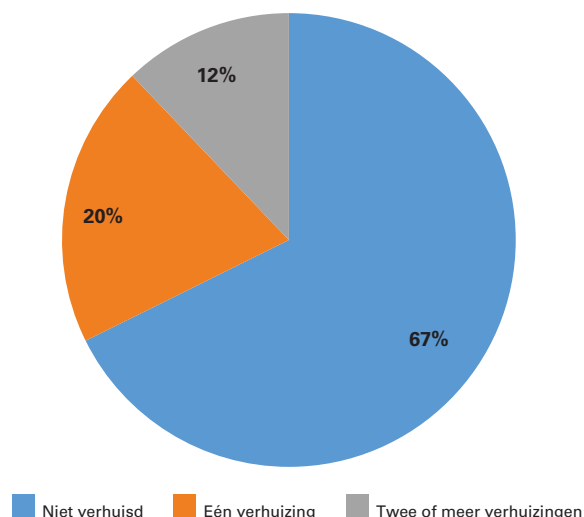
Foto: RODNAE Productions / Pexels

sociaalwetenschappelijk onderzoek, ook al zijn er in Nederland meer mbo- dan hbo- of wo-studenten. Als we naar het schooljaar 2020-2021 kijken, waren er 513 duizend mbo-studenten actief, tegenover 492 duizend hbo-studenten en 345 duizend studenten in het wetenschappelijk onderwijs. Volgens eerder onderzoek van het

ONDERZOEK VERHUISERVARINGEN MBO-STUDENTEN

Dit onderzoek maakt deel uit van het MyMove onderzoeksproject. In dit project, geïnitieerd door NIDI-KNAW, wordt onderzoek gedaan naar de effecten van verhuizen in de kindertijd. Voor dit artikel is gebruik gemaakt van gegevens die verzameld zijn in het 'Youth Got Talent'-onderzoek, uitgevoerd door de Universiteit Utrecht. Dit onderzoek richt zich specifiek op het welbevinden van mbo-studenten, een doelgroep die vaak ondervergenwoordigd is in sociaalwetenschappelijk onderzoek. Data voor dit onderzoek zijn verzameld tussen oktober 2021 en maart 2022. In totaal vulden 1.094 mbo-studenten uit de regio Utrecht tussen de 16 en 23 jaar oud een vragenlijst in (responsepercentage van 75%). Iets meer dan de helft van de ondervraagden (56%) was vrouw en ruim 37 procent had een migratieachtergrond (acht procent was zelf niet in Nederland geboren en dus eerste generatie immigrant, 29 procent was zelf in Nederland geboren, maar had één of twee ouders die niet in Nederland geboren waren). Ruim 30 procent van de jongeren woonde op het moment van de vragenlijst in een samengesteld of éénoudergezin. Jongeren werd gevraagd in te vullen hoe vaak zij verhuisd zijn tijdens hun middelbareschooltijd (dus in de periode vóór hun mbo-opleiding), of deze verhuizing gepaard ging met een schoolwisseling en wat hun welbevinden en relaties met vrienden en het gezin op het moment van de enquête waren.

Figuur 1. Verdeling van de verhuysfrequentie van mbo-studenten tijdens hun middelbareschooltijd

Bron data: Youth GotTalent – Universiteit Utrecht (2021/2022).

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en Amsterdam Universitair Medisch Centrum (UMC) blijkt dat mbo-studenten zich niet gehoord of gezien voelen door de politiek en de maatschappij. Zoals een mbo-student het onlangs verwoordde voor de NOS: “We worden toch vaak als de domme doelgroep gezien die alleen maar wat met zijn handen kan.” Uit onderzoek van de Universiteit Utrecht blijkt dat mbo-studenten al op de middelbare school meer risico hebben op mentale en gedragsproblemen. Dit kan samenhangen met het feit dat mbo-studenten vaker ouders met een lager opleidingsniveau hebben, uit gezinnen komen met een lagere sociaaleconomische positie of migratieachtergrond, of een instabieler gezinssituatie hebben. Eerder onderzoek heeft laten zien dat het juist vaak gezinnen met een lagere sociaaleconomische positie, migratieachtergrond of instabiliteit zijn die veelvuldig verhuizen en dus een risicogroep vormen. Daarom is het specifiek voor deze groep van belang te achterhalen hoe verhuizen samen-

hangt met welbevinden en sociale relaties. In dit onderzoek richten we ons daarom speciaal op mbo-studenten.

De ene verhuizing is de andere niet

De situatie waarin een verhuizing plaatsvindt bepaalt uiteraard voor een groot deel de indruk die dit achterlaat op degene die verhuist. Neem bijvoorbeeld de leeftijd waarop de verhuizing plaatsvindt. Jongeren krijgen een verhuizing en alle stress daaromheen bewuster mee dan heel jonge kinderen. Een verhuizing kent een periode van verlies van het oude vertrouwde en een periode van integratie in een nieuwe omgeving.

Voor schoolgaande jongeren kan een verhuizing ook een schoolwisseling met zich meebrengen. Voor jongeren zijn bovendien de sociale contacten buiten het gezin, zoals met vrienden, klasgenoten en leeftijdsgenoten uit de buurt, erg belangrijk voor hun ontwikkeling. Als het gezin verhuist is de kans groot dat juist deze contacten verbroken of bemoeilijkt worden. Om die reden is dit onderzoek speciaal gericht op verhuizingen tijdens de middelbareschooltijd. Na een verhuizing kost het tijd om te wennen aan een nieuwe plek. Ook kost het tijd weer een nieuw sociaal netwerk op te bouwen. Wanneer een jongere veelvuldig verhuist, kan de stress zich opbouwen en heeft de jongere minder kans om te wennen en weer vrienden te maken.

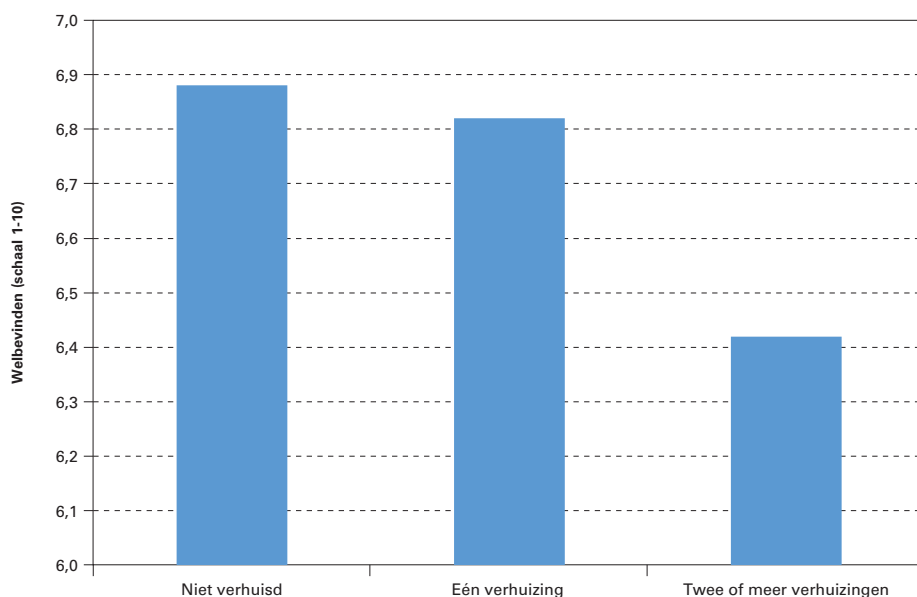
Veelvuldig verhuizen, en vooral wanneer de verhuizingen kort na elkaar plaatsvinden, kan hierdoor negatievere uitkomsten hebben dan een enkele verhuizing. Daarom hebben wij in dit onderzoek niet alleen gekeken of, maar ook hoe vaak een jongere verhuist is tijdens de middelbareschooltijd.

Wie verhuizen er?

Van de ondervraagde jongeren gaf ruim 20 procent aan één keer verhuist te zijn tijdens hun middelbareschooltijd (zie figuur 1). Twaalf procent van de jongeren verhuisde twee keer of vaker in deze periode. Schoolwisselingen als gevolg van een verhuizing in de middelbareschooltijd kwamen relatief weinig voor, maar toch gaf bijna een op de vijf jongeren (18 procent) die verhuist waren tijdens de middelbareschooltijd aan dat zij hierdoor van school moesten veranderen. Dit kan betekenen dat de meeste verhuizingen in onze steekproef verhuizingen over relatief korte afstanden waren, waardoor het niet noodzakelijk was om van school te wisselen.

Wanneer we de aandacht richten op wie er verhuist zijn tijdens de middelbareschooltijd dan zijn patronen in verhuisgedrag zichtbaar die ook eerder gevonden zijn in de vakliteratuur. Zo verhuisden jongeren uit een samengesteld of éénoudergezin vaker in hun middelbareschooltijd dan jongeren die opgroeien met beide biologische ouders. Ook jongeren uit gezinnen met een lagere sociaaleconomische positie verhuisden vaker dan jongeren uit de middengroepen. En juist deze jongeren zijn over het algemeen al wat minder tevreden met hun leven en ervaren minder steun vanuit hun gezin, los van of ze een

Figuur 2. Welbevinden van mbo-studenten tijdens hun middelbareschooltijd, naar verhuysfrequentie

Noot: Dit betreft welbevinden gecontroleerd voor migratieachtergrond, sociaaleconomische positie, leeftijd, gender en gezinssamenstelling. De vraag waarmee welbevinden is gemeten luidt: “Op een schaal van 1 tot 10, hoe tevreden ben je met jouw leven in het algemeen?” (1 = heel ontevreden tot 10 (heel tevreden)).

Bron data: Youth GotTalent – Universiteit Utrecht (2021/2022).

verhuizing hebben meegemaakt of niet. Het kan dus zijn dat eventuele verschillen in het welbevinden of de ervaren steun tussen verhuizers en niet-verhuizers vooral worden veroorzaakt door dat de (veel-)verhuizers opgroeien in gezinnen waar over het algemeen wat meer kans op lager welbevinden en minder steun is en dus niet alleen door de verhuizingen zelf.

Verschillen in welbevinden en steun

Om uit te sluiten dat eventuele verschillen in het welbevinden en de ervaren sociale steun verklaard kunnen worden door de hierboven beschreven verschillen tussen verhuizende en niet-verhuizende gezinnen, hebben we in ons onderzoek rekening gehouden met de gezinssituatie (of jongeren bij beide ouders wonen of dat er sprake is van een andere gezinssamenstelling), de sociaaleconomische positie en eventuele migratieachtergrond van het gezin, de leeftijd en het geslacht van de jongeren.

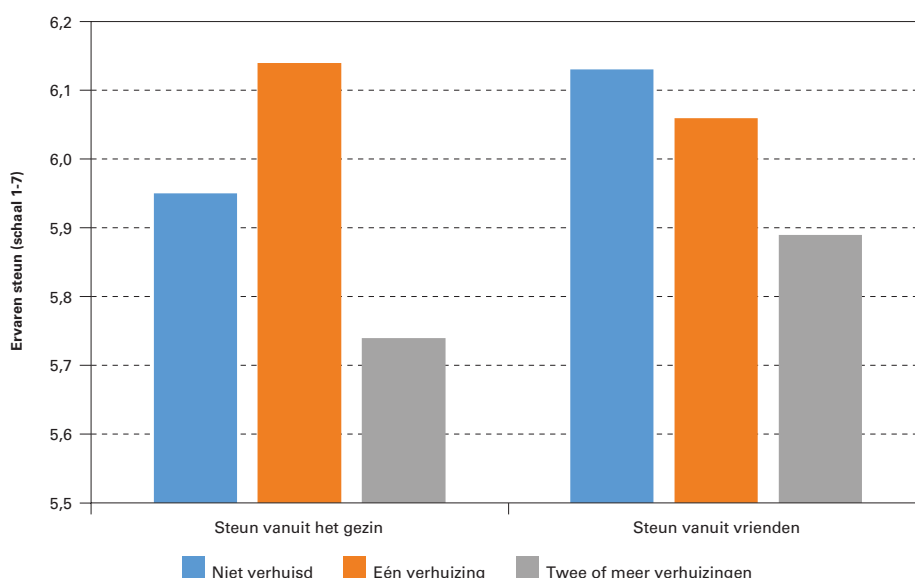
Wanneer we rekening houden met deze individuele en gezinskenmerken, zien we dat jongeren die veelvuldig verhuizen – twee keer of vaker – tijdens de middelbareschooltijd minder tevreden zijn met hun leven (figuur 2). Op het eerste gezicht lijkt het verschil in welbevinden niet zo groot: jongeren die niet verhuisd zijn tijdens hun middelbareschooltijd geven hun leven gemiddeld een 6,9 en jongeren die twee keer of vaker verhuisd zijn een 6,4. Maar als je bedenkt dat de meeste jongeren hun leven tussen de 6 en de 8 geven, is het verschil van een halve punt substantieel. Er was overigens geen verschil te zien in welbevinden tussen jongeren die niet of maar één keer verhuisd waren. Ook maakte het niet uit of jongeren van school gewisseld waren door de verhuizing, maar dit zou verklaard kunnen worden doordat dit maar zeer weinig jongeren betrof.

Veelvuldig verhuizende jongeren gaven aan minder steun vanuit het gezin te ervaren dan jongeren die maar één keer verhuisd waren (zie figuur 3). Ze ervoeren ook wat minder steun vanuit het gezin dan jongeren die helemaal niet verhuisd waren, maar dit verschil werd verklaard door het feit dat veelvuldig verhuizende jongeren vaker in een instabiele gezinssituatie opgroeien. Veelvuldig verhuizen kan dus stress binnen het gezin veroorzaken, wat de onderlinge relaties niet ten goede komt. Ook zien we dat veelvuldige verhuizers minder steun ervaren van vrienden dan niet-verhuizers. Wellicht hebben jongeren die twee keer of vaker zijn verhuisd tijdens hun middelbareschooltijd minder langdurige of diepgaande vriendschappen dan jongeren die hun hele middelbareschooltijd op één plek wonen. Er waren geen verschillen te zien in de ervaren steun van vrienden of vanuit het gezin tussen jongeren die niet of maar één keer verhuisd waren. Ook wat betreft ervaren steun vonden we geen relatie met het aantal schoolwisselingen.

Conclusie

Mbo-studenten die vaak verhuisd zijn tijdens hun middelbareschooltijd zijn minder tevreden met hun leven en ervaren minder steun vanuit hun vrienden en gezin. Deze resultaten zijn

Figuur 3. De ervaren steun vanuit gezin en vrienden door mbo-studenten tijdens hun middelbareschooltijd, naar verhuisfrequentie

Noot: Gemiddelden van ervaren steun en verhuizingen, gecorrigeerd. Schalen lopen van 1 (= totaal geen steun) tot 7 (= heel veel steun). De ervaren steun vanuit het gezin en vrienden is gemeten met twee aparte schalen, elk bestaande uit vier vragen. Bijvoorbeeld voor gezinssteun: "Ik kan thuis over mijn problemen praten." Of voor steun vanuit vrienden: "Mijn vrienden doen echt hun best om mij te helpen".

Bron data: Youth Got Talent, Universiteit Utrecht (2021/2022).

niet uniek voor mbo-studenten. Eerdere internationale onderzoeken onder jongeren van alle opleidingsniveaus vinden soortgelijke resultaten. Mbo-studenten vormen echter een risicogroep wanneer het gaat om welbevinden: deze jongeren komen vaker uit gezinnen met een grotere kans op veelvuldig verhuizen. Al zien we in deze studie dus geen directe aanwijzingen dat de effecten van verhuizen voor mbo-studenten sterker zijn dan wat gelijksoortige onderzoeken vinden voor jongeren van andere opleidingsniveaus, het feit dat mbo-studenten een hogere kans hebben verhuizingen mee te maken, maakt het juist voor deze jongeren relevant. Omdat welbevinden tijdens de overgang naar volwassenheid van groot belang is voor een gezond en gelukkig volwassen leven, is het belangrijk om jongeren die veelvuldig verhuizen goed in de gaten te houden en te steunen waar nodig.

Juul Henkens, NIDI-KNAW/Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: juul.henkens@nidi.nl

LITERATUUR:

- Kuyvenhoven, J., M. Das en H.A.G. de Valk (2022), Towards a typology of childhood internal mobility: Do children of migrants and non-migrants differ? *Population, Space and Place*, 28(2), e2515.
- Henkens, J.H.D., M. Kalmijn en H.A.G. de Valk (2022), The relation between adolescent internal mobility and life satisfaction in emerging adulthood, NIDI Working Paper. Den Haag: NIDI-KNAW.
- Spruijt, P., M.J. Dedding, N.S. Goedhart en A. Verweij (2022), *Beter monitoren van mentale gezondheid bij mbo-studenten*. Bilthoven/Amsterdam: RIVM/UMC.

Heeft corona de verdeling van zorgtaken op z'n kop gezet?

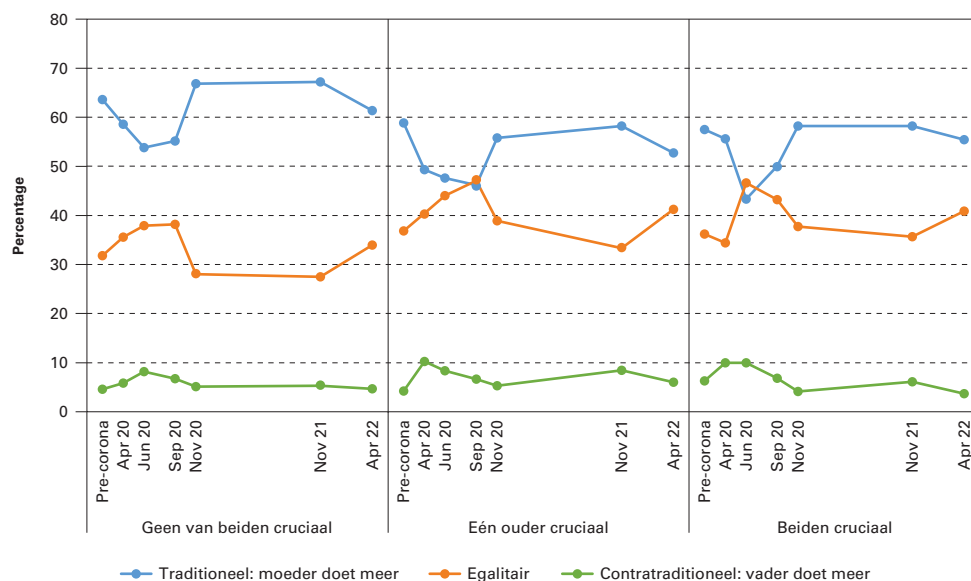
De coronapandemie heeft het dagelijks leven en werken van Nederlanders danig en wellicht ook blijvend veranderd. De vraag is of dat ook voor de verdeling van zorgtaken binnen huishoudens geldt. Twee jaar corona heeft echter niet voor een duidelijke emancipatiegolf gezorgd.

Nederlandse ouders met jonge kinderen waren tijdens de verschillende lockdowns van de coronapandemie op elkaar aangewezen om hun kinderen op te vangen en thuisonderwijs te geven. Deze zorgtaken werden voornamelijk tijdens reguliere werktijden gedaan. Sommige, vooral hoger opgeleide, thuiswerkende ouders konden de zorg voor kinderen en betaald werk binnen hetzelfde tijdsbestek combineren. Een bijna even groot deel van de ouders werkte echter door op locatie, waar zij niet tegelijk voor hun kinderen konden zorgen. Dit gold vooral voor ouders in cruciale beroepen. Weliswaar ervoeren zij minder vaak baanverlies of vermindering van werkuren, maar wat voor effect heeft dat op de werkdruk thuis? Hebben ouders met een cruciaal beroep bijvoorbeeld minder zorgtaken op zich genomen tijdens de pandemie dan ouders zonder cruciaal beroep? Om een antwoord op die vraag te krijgen maken we gebruik van speciaal verzamelde data (zie kader), waarbij drie typen huishoudens onder de loep zijn genomen: huishoudens met ouders zonder een cruciaal beroep, huishoudens waarin één van beide ouders een cruciaal beroep heeft en huishoudens waarin beide ouders een cruciaal beroep uitoefenen. Tevens kijken we naar hoe binnen huishoudens de zorgtaken worden verdeeld: (1) zogenoemde egalitaire huishoudens, waarin de taken min of meer gelijk verdeeld zijn; (2) traditionele huishou-

dens, waarin de vrouw het merendeel van de zorgtaken op zich neemt; en (3) contratraditionele huishoudens waarin de vader het merendeel van deze taken doet.

Bijna 60 procent van de gezinnen waarbij één of beide ouders in een cruciaal beroep werken had voor de pandemie een traditionele verdeling. Bij gezinnen waarin geen van de ouders een cruciaal beroep heeft, was dit 64 procent. De contratraditionele verdeling kwam voor de pandemie het minst voor, bij ongeveer 5 procent van de gezinnen. In de eerste maanden van de pandemie, dus april-juni 2020, verdeelden meer huishoudens de taken op min of meer gelijke wijze, vooral in gezinnen waarin ten minste één ouder een cruciaal beroep had (zie figuur). Hoewel de patronen bij de drie groepen ouders vergelijkbaar zijn, was de verdeling van zorgtaken iets minder vaak traditioneel in gezinnen waar beide ouders een cruciaal beroep hadden. Ook hadden zij iets vaker een gelijke verdeling in vergelijking met gezinnen waar geen van beiden ouders of één van de ouders een cruciaal beroep had. Vanaf september 2020 gingen veel huishoudens echter weer terug naar een traditionele verdeling: twee jaar na het uitbreken van de pandemie was er nauwelijks een verschil vergeleken met de situatie voor de pandemie. Voorstanders van meer emancipatie zullen met gemengde gevoelens naar deze ontwikkelingen

Verdeling van zorgtaken in huishoudens van tweeverdieners met thuiswonende kinderen (percentage van huishoudens), uitgesplitst naar wel/geen cruciaal beroep ouders

Bron: COVID Gender (In)equality Survey Netherlands. Gebaseerd op de vragen: 'De overheid heeft een aantal beroepen aangeduid als cruciale beroepen, het gaat daarbij om beroepen in o.a. de zorg en het openbaar vervoer. Werkt u/uw partner in een cruciaal beroep?' (ja/nee) en 'Hoe is de taakverdeling tussen u en uw partner wat betreft zorg voor uw kind(eren) op dit moment?' met zeven antwoordcategorieën van (1) ik doe bijna alles, tot (7) mijn partner doet bijna alles.

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Een abonnement op DEMOS is gratis. U kunt uw aanvraag indienen via: demos@nidi.nl of via onze site: nidi.nl/nl/demos/

Bij gehele of gedeeltelijke overname van artikelen dient men een volledige bronvermelding te gebruiken. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar. De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry van Dalen, hoofdredacteur Peter Ekamper, (web)redacteur Bram Hogendoorn, redacteur Nico van Nimwegen, redacteur Juil Spaan, redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	https://nidi.nl/demos
Abonnementen	gratis
Druk Opmaak	Koninklijke Van der Most www.up-score.nl

kijken. De traditionele taakverdeling blijft immers hardnekkig. Een lichtpunt in dit natuurlijke experiment van de pandemie is dat een meer gelijke verdeling van zorgtaken wel tot de mogelijkheden behoort.

Roos van der Zwan, NIDI-KNAW/
Rijksuniversiteit Groningen,
e-mail: zwan@nidi.nl

Janna Besamusca, Universiteit Utrecht,
e-mail: j.w.besamusca@uu.nl

Chantal Remery, Universiteit Utrecht,
e-mail: c.remery@uu.nl

GENDERONGELIJKHEID IN CORONATIJD

De gebruikte data zijn verzameld in zes metingen van het *Covid-19 Gender (In)equality Survey Netherlands* project (COGIS-NL) gehouden in april, juni, september en november 2020, november 2021 en april 2022. De representatieve, longitudinale data (met steekproeven per keer variërend van 459 tot 681) geven een beeld van de impact van de pandemie op het leven thuis en op de werksituatie van tweeverdieners met thuiswonende kinderen onder de 18 jaar.